

Անտուան դը Սենտ-Էքզյուպերի
Antoine de Saint-Exupéry

ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԵՐԿԻՐ
TERRE DES HOMMES

Ֆրանսերենից թարգմանեց Նուշանիկ Թամրազյանը
Traduit du français par Chouchanik Thamrazian

Անտասն դր Սենյա Էքզուպերին Մարդկանց երկրի բնակիչ է... Մարդ, ով բնակացնում է անասպարն ու լեռները, երկիրն ու աստղերը, ով գերիներ է ազատագրում, արթնացնում անարդկանց...

Նա հասկանում է բոլորի ճշմարտացի լինելը, խոսում է պարզության և խորամտության մեզմով, որ բնիկ և բնորոնելի է բնության ամեն մի արտաձի՜ անզամ Մահարայի այն փոքրիկ երկարականջ աղվեսի համար, որին այնքան էլ զնա-հապում ինքը...

Նա սպրում է Մարդկանց երկրում, որտեղ չկան փերեր ու սփրակներ, որտեղ սպրում են Մարդիկ, ինչպես այն Լիբիացի անաստաբի բեղվինը, որ իրեն Ջուր փվնց, որտեղ Ջուրը հենց ինքը Կանքն է... ու մի գեղեցիկ օր բեղվինը կրի խոսքը. «Ծարավ էի, և ինձ ջուր փվեցիր...»:

Օ՛, Էքզուպերի՛, որքան ես արժնորում Մարդուն՝ Աստծո բարձրագույն արեղծագործությանը, որքան բնկերաաներ ես և որքան հափաբակից ընկերոջ, հարազատ հոգու կարիք ունես դու...

Միգուցե հենց դա է պատճառը, որ բարձրանում ես երկինք ու ազատագրում իոգիդ, որն ազատ ձախրում է այնպեղ, չէ որ այնպեղ դռներ չկան... չէ որ այնպեղ շողում են աստղերն ու իմաստությունը...

Ո՛չ, դու օրպես չես և ոչ էլ՝ փիլիսոփա, դու «Թռչունների նա-փապերն» ես, որ Մարդկանց երկրին ցույց է փալխ ճանա-պարհն սո երկինք...

Շավարշ Կարամբեյան

ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԵՐԿԻՐ

Գիծը

1926 թվականն էր: Որպես բազմաբացիական ափիացիա յի կրիտաատրը տղաշո՛ւ նոր էի ընդունվել Լատնկներ տղային ընկերություն: որ ապահովեց Թուրուզ-Պակար գծի սպասարկումը: մինչև ի հայտ կգաին Անրոսպասալը, ապա՝ էր Ֆրանսը: Ընկերներին հետ կխում էի նորնկի կարգավճակը, որ շնորհվում էր կրիտաատրոյներին, մինչև նրանց փոստի տեղափոխումն սպասեմվելու պատվին էին սրժանաց կում: Փորձական թռիչքներ, ուղևորություններ Թուրուզից Պերսիկյան, եղանակի անտության տխուր դասեր սառը կայանատեղիներինց մեկի խորքում: Ապրում էինք՝ մեզ համար անձանոր խազանական լանդի վախն ու ամազներն հանդուկ սկզանանքը սրտներին մեզ:

Ավազներին հանդիպում էին յարտկարանում, որունը նրանք խաժոս գեներեթով, փոքր-ինչ մեկուսի՛ իրենց շարժունքից խորեուրդներ էին շաայում մեզ: եվ էր նրանցից մեկը, վերադառնալով Ալիկանեսից կամ Դասարյանկալից, ոչազան միանում էր մեզ՝ անձրևի տակ չրջված իր կաշվե բանկունով և մենք սկսում էինք արկչուս հարց ու փորձ անել նրան իր ուղևորության մասին, նրա հսկիրձ պատասխանները, փոթորկալից օրերը մեզ համար առասպելական մի երևիր էին կոսում՝ յի հանկարծանաա ծողակներով, որոզարներով, բարսոներով, եորձանքներով, որ կարող էին մայրինը արժատալիլ անել: Սև վիշտափներն արգելում էին լուսնագազարներին: Ավազներին հնձուրեն հաթողվում էր կենդանի պահել մեր նարգանքը: Բայց ժամանակ առ ժամանակ նրանցից մենք ետ չէլք դառնում արձանանալով հավիտև նական հարցանքի:

Աղբախ ես հիշում եմ Բյուրիի վերադարձը, որ ավելի ուշ մահացավ Կորբիերում: Մեր օգաչուն նստած էր մեր կողքին և ուտում էր՝ ոչ մի խոսք չարտաբերելով, ծանրացած շարժումներով, կարեւոր ջանքից չախջախված ուներով: Երեկո էր՝ մեկն այն տխուր օրերից, երբ երկինքը խոռվված էր գծի մի ծայրից մյուսը, և բոլոր լնժներն օգաչուին երևում էին ասես կեղտի մեջ շաղախված, նման արձակված ճոպաններով թնդանոթներին, որոնք առագաստանավերի կամուրջներն էին մաշեցնում ժամանակին: Նայել էի Բյուրիին ու թուրս կուլ տալով՝ վերջապես սիրտ էի արել նրան հարցնել, թե դժվար էր եղել թոխչը: Բյուրին չէր լսում՝ ճակատը կնճռոտած, պնակի վրա կռացած: Մածկ չունեցող ինքնաթիռներում վատ եղանակին տոխված էիր գլուխդ ապակուց դուրս կախել՝ ավելի լավ տեսնելու համար, և քամու շատաչուն ապտակները դեռ երկար շարունակում էին արձագանքել ականջներդ մեջ: Վերջապես Բյուրին գլուխը բարձրացրել էր, կարծես լսել էր ինձ, հիշել, և գրեզուն մի ծիծաղ էր պայթել հանկարծ: Ու ինձ հիացրել էր այդ ծիծաղը, որովհետև Բյուրին քիչ էր ծիծաղում, կարճ ծիծաղ, որ շողարձակում էր մի պահ նրա հոգնության մեջ: Նա ուրիշ ոչ մի բացատրություն չէր տվել իր տարած հաղթանակի վերաբերյալ, գլուխը կախել էր ու նորից անցել լոնջայն ծամելուն: Բայց խորտկարանի գորշության մեջ, շրջապատված չինովնիկներով, որ գալիս էին այդտեղ՝ աշխատանքային օրվա համեստ հոգնությունը փարատելու, ծանրացած ուներով այդ ընկերն ինձ համար օժտված էր արտասովոր մի ազնվությամբ, նրա կոշտ գրահի ներքո նշմարվում էր այն հրեշտակը, որ պարտության էր մատնել վիշապին:

Վերջապես եկավ այն նրկյուն, երբ ինձ էլ կանչեցին տնօրենի առանձնասենյակ: Նա ինձ ընդամենն ասաց.

–Վաղը մեկնում եք:

Ես մտում էի նրա առջև տնկված՝ սպասելով, որ ինձ ազատ արձակի: Բայց մի պահ լոնջուց հետո նա ավելացրեց.

Հրահանգներին ձանձր եք:

Այդ մասնատակների շարժիչները մերօրյա շարժիչների պես ապստոլ չէին: Հաճախ տեղի էին տալիս՝ հանկարծակի, առանց նախազգուշացման, փչրվող ազատքի ուժեղ շրտկոցով: Ես մենք ուղղություն էինք վերցնում դեպի Խաչատրյանի բարձրարտա կողմ, որ ոչ մի հանգրվան չէր խառնատանու՝ «Այդ կողմերում, կրթ շարժիչը փչանում է, առանց կիսք մենք, ինքնաթիռը, ամբողջ, շուտով հետևում է նրա օրինակին»: Բայց շարժված ինքնաթիռին կարող է նորը փոխարինել: Կարևորն այն էր, որ կուր-կուր չխնվեինք ազատամյան: Ռուսի Ն, ամենախիստ պատժամիտոզների սպասնաշիրով, մեզ արդևրում էին անցնել լեռնային գոտիներում կրտակվող հոծ ամպերի միջով: Վարսային ինքնաթիռի օդաչուն, միարժեքով այդ մերձակ խնոծի մեջ, ոչինչ չտեսնելով, խնվում էր լեռնազազաքների:

Եվ այդպես՝ այդ երեկո դանդաղեցող ճայնն ինձ մի մերջին անգամ հայտնի իրահանգն էր հնչեցնում:

Նաև դեղիցիկ է, կրթ Խաչատրյանում հետևելով կողմացուցիչ՝ թռչում ես հոծ ամպերի վրայով, կրթազն է, լուսք չկա, բայց...

Եվ հետո արտաքերել էր էլ ավելի դանդաղորեն.

...Բայց մի մոռացեք... այդ ամպերի տակ... հավերժությունն է:

Եվ տես, այդ սնվումով ուղիաբից՝ տիրան սգարդ, ներ դաշնակ, որ տեսնում էիր՝ դուքս լողալով ամպերի վերնակից, մի անձանոթ արժեք էր ստանում ինձ համար: Մեղանությունը դառնում էր ծուլակ, Պատկերացնում էի մերձակ, անձադամիկ այդ թավարդը՝ փոփած աղբակ՝ ոտներին տակ: Դեղքեում ոչ թե աղճուկը, մարդկանց կողմերը կան բաղաբային փոխադրամիջոցների ուղիաբ՝ անցուղաբն էր իշխում: Ինչպես կարող էր թվալ, այլ էլ ավելի բացարձակ մի լուսություն: Է՛ր ավելի վերջնական մի անդրդր: Այդ մերձակ սովինն ինձ համար իրահանգն է անխուսափելի, ինձադուրան